

Loreta KLARIĆ
Karmen TOLIĆ

Sveučilište u Zadru
lklaric@unizd.hr
ktolic@unizd.hr

Prethodno priopćenje / comunicazione preliminare

Razumijevanje hrvatsko-talijanskih srodnica u djelima *Od Foše do Atlantide (moja Stoše!)* i *A di smo sad, moja Stoše?*

1. Uvod

Međujezične su sličnosti predmet brojnih književnih, lingvističkih i glotodiktčkih istraživanja. Ishod sličnosti među jezicima često su međujezični utjecaji koji mogu otežati, ali i olakšati ovladavanje¹ inim² jezikom. Ovaj je rad usmjeren na potencijalno olakšavajuće okolnosti, pa su u radu obrađene hrvatsko-talijanske srodnice koje bi mogle sačinjavati dio početnoga leksičkog korpusa budućih zadarskih učenika i/ili studenata talijanskoga jezika. Slijedom povijesnih prožimanja talijanskoga i hrvatskoga jezika i kulture na zadarskome području, hrvatski varijeteti zadarskoga jezičnog repertoara obiluju romanskim jezičnim elementima, pa stoga valja prije svega promotriti uvjete u kojima su nastali.

2. Razvoj hrvatskih varijeteta zadarskoga jezičnog repertoara

Zadarsko su područje obilježila kulturna prožimanja raznih naroda, a o njihovima međujezičnim kontaktima svjedoče bogati jezični tragovi koji i danas postoje u hrvatskima govorima grada Zadra. Prve međujezične dodire valja

¹ Ovladavanje je nadređeni termin koji obuhvaća procese usvajanja i učenja inoga jezika (Jelaska 2005).

² U hrvatskome se jeziku 'ini jezik' koristi kao krovni termin koji obuhvaća sve govornikove jezike koji su usvojeni nakon prvoga (Jelaska, 2007).

tražiti već u razdoblju prije Krista kada su se u dalmatinskomu kraju Iliri služili liburnskim govorom, a doticaji s grčkim jezikom ostvarili su se kroz povremene posjete grčkih moreplovaca (Brozović 1975; Marković 2019). Doba prije Krista obilježila je na poseban način romanizacija autohtonoga stanovništva koje je posljedično prihvatilo pučki latinski (Sočanac 2004). Iz njega je proizašao dalmatski idiom, a njegova je zadarska varijanta jadertinski (Brozović 1975; Marković 2012, 2019).

Slaveni su u sedmome stoljeću donijeli hrvatski idiom, a po venecijanskoj opasadi Zadra u 13. stoljeću, na zadarsko tlo stiže i mletački jezik (Bartoli 2000). U Zadru se oblikovao zadarski mletački govor koji je s vremenom često alteruirao s toskanskim, a hrvatski je postao jezikom obitelji (Brozović 1975; Marković 2019). Prodori Turaka doveli su do intenzivnog useljavanja slavenskoga stanovništva u gradove što je za posljedicu imalo njihovo postupno prihvaćanje talijanskih običaja. U istomu se periodu u Zadar doselila i albanska skupina stanovnika koja se u gradu zadržala do današnjega dana (Sočanac 2004; Marković 2019). Po završetku mletačke vlasti 1797. godine, došlo je do stoljetne austrijske vlasti s kratkim francuskim periodom (Brozović 1975). Unatoč tomu, mletački je bio prisutan u svim sferama gradskoga života (Marković 2012). U 19. se stoljeću kroz narodni preporod osnažila uloga hrvatskoga jezika, a Brozović (1975) ističe kako je hrvatsko-talijansko-njemačka trojezičnost bila posebice izražena u Zadru. Kada je okončan Prvi svjetski rat, Zadar je pripojen Italiji Rapalskim ugovorom, a gradsko se stanovništvo našlo u procesu izrazite talijanizacije (Marković 2012). Naredni je period obilježila kapitulacija Italije i teško bombardiranje grada. Struktura se stanovništva u potpunosti izmijenila u korist hrvatskoga stanovništva (Brozović 1975; Marković 2019). Od završetka jugoslavenskoga perioda Zadar je hrvatski grad.

Već je i ovaj vrlo sažet povijesni prikaz dostatan za razumijevanja uvjeta koji su doveli do nastanka suvremenih hrvatskih zadarskih govora.³ Uz odrednice zajedničke govorima dalmatinskih gradova, zadarski govori odlikuju se i kulturno-jezičnom posebnosti koja je nastala slijedom povijesnih utjecaja. Iz toga je razloga dragocjeno njihovo očuvanje kako u znanstvenim i književnim djelima tako i u govoru njihovih stanovnika.

³ U istraživanju koje je predmet ovoga rada pluralnost hrvatskih govora Zadrana odnosi se na hrvatske govore grada Zadra i govore okolnih mjesta.

3. Uloga profesora Živka Nižića u očuvanju zadarskoga govora

Živko Nižić, profesor Sveučilišta u Zadru, svojim znanstveno-istraživačkim radom neumorno pridonosi promicanju i očuvanju književnosti na talijanskom jeziku u Dalmaciji. U dugogodišnjemu je profesorskomu radu na Odjelu za talijanistiku svojom jezičnom kreativnošću i jedinstvenim interpretacijama književnih djela talijanskoga jezičnog izričaja pobuđivao pažnju i zanimanje brojnih studenata.

Od značajne je važnosti za ovaj rad profesorova jezična domišljatost koja je na koncu dovela do bilježenja varijante lokalnih zadarskih govora u reprezentativnim djelima *Od Foše do Atlantide (moja Stoše!)* i *A di smo sad, moja Stoše?* (2012), a svako je od njih popraćeno i rječnikom romanizama. Idiomi koji se izmjenjuju u dijalogima jesu hrvatski lokalni čakavski govor i talijanski/mletački govor grada Zadra, a isječak iz djela dostupan je u Prilogu 1. Premda su Živku Nižiću govori poslužili da nam donese dašak sadašnjih i minulih zadarskih dana u lokalnim pričama s univerzalnim karakterom, njegova su djela sačuvala elemente govora koji polako iščezavaju te tako ponudila polazište za osvještavanje čitatelja o njihovu postojanju i oživljavanju kroz ponovnu upotrebu u kazališnome, a posljedično i u svakodnevnome govoru.

4. Važnost srodnica za ovladavanje talijanskim jezikom u zadarskome kontekstu

Činjenica je da se određeni jezični elementi mogu prenijeti iz prvoga u strani jezik, što dovodi do mogućnosti lakšega ovladavanja stranim jezikom (Medved Krajnović 2010). Prvi jezik može biti i lokalni govor pri čemu se radi o okomitoj dvojezičnosti u kojoj je standardni jezik drugi pojedinčev jezik (Jelaska 2005; Pavličević-Franić 2006). Iz toga proizlazi da bi uvažavanje jezičnoga bogatstva lokalnoga hrvatskog zadarskog razgovornog jezika moglo biti od značajne uloge u zadarskome kontekstu ovladavanja talijanskim jezikom.

Budući da su dugogodišnji međujezični kontakti urodili brojnim romanskim elementima u hrvatskim govorima Zadrana, potrebno je pomno odabrati one sadržaje koji će učenicima biti najkorisniji u učenju talijanskoga jezika. U tom pogledu, savjetuje se prvenstveno poučavanje usmjereno na učenika (Balboni 2019),

što je u skladu i sa službenim nacionalnim *Kurikulumom za nastavni predmet Talijanski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj* (2019). Laufer i Nation (2012) ističu didaktičku važnost dviju vrsta riječi pri čemu u prvu skupinu svrstavaju riječi visoke pojavnosti u ciljnome jeziku i korisne riječi, dok drugu skupinu predstavljaju kroz razlikovanje riječi koje je lakše ili teže naučiti, pri čemu posebice ističu srodnice. Pojavnost riječi moguće je odrediti primjenom čestotnih rječnika, dok je za određenje srodnica potrebno osvrnuti se na područje međujezičnih utjecaja.

Međujezične utjecaje može se opisati kao niz načina na koje korisnikovo znanje jednoga jezika «može utjecati na njegovo ovladavanje i primjenu nekoga drugog jezika» (Jarvis i Pavlenko 2008: 1). Jedan je oblik utjecaja jezični prijenos, a istraživači (npr. Ringbom, 2007, 2016; Jarvis i Pavlenko, 2008) ističu razliku između pozitivnoga i negativnoga jezičnog prijenosa pri čemu se samo u prvomu slučaju uspješno prenosi pojedinčev iskaz. Tada su od izrazite koristi srodnice, odnosno leksički parovi koji postoje u govornikovu prvom i ciljnom jeziku i koji imaju minimalne fonološke i/ili ortografske razlike, a nastaju leksičkim posuđivanjem ili dijele leksičko nasljeđe iz istoga osnovnog jezika⁴ (Hall 2002). Brojni su istraživači potvrdili da je razumijevanje leksika ciljnoga jezika olakšano u slučajevima formalne i semantičke sličnosti istraživanih leksema u formalnome učenju (npr. Costa, Caramazza i Sebastián-Gallés, 2000; Hall 2002; Dijkstra i drugi 2010), ali i već u prvome susretu s ciljnim vokabularom (npr. Rast 2008; Alujević Jukić 2012).

5. Razumijevanje romanskih elemenata prisutnih u lokalnim govorima

Brojni su istraživači zamijetili nestajanje određenih jezičnih elemenata iz lokalnih govora (npr. Hraste 1964; Šimunković 1989; Marković 2012, 2019; Tolić i Šimunović 2022). Išezavanje pojedinih obilježja čakavštine zabilježio je već Hraste (1964) koji se referira na još davnije, Rešetarove (1891, u: Hraste 1964) bilješke koje također svjedoče o nestajanju čakavskih elemenata.

⁴ Valja obratiti pažnju na one leksičke parove koji dijele formalne, ali ne i značenjske odrednice pa se stoga smatraju «lažnim prijateljima» (De Groot, 2011).

Uspoređujući stariju i mlađu skupinu sudionika istraživanja, Marković (2012) je utvrdila razliku između dviju skupina pri čemu je starija u svojem govoru imala «više obilježja čakavštine» (330). Zanimljiv je rezultat vezan za mlađu generaciju koja nastoji vratiti u upotrebu poneka obilježja čakavštine (npr. *ikavica*). U leksičkome smislu, zabilježen je pad u upotrebi romanizama kod mlađe u odnosu na stariju generaciju sudionika istraživanja. Taj je pad usporediv s istraživanjima drugih lokalnih govora dalmatinskoga kraja, ali sama je razlika neočekivano manja i iznosi samo 10 %.⁵ Iz toga proizlazi da su romanizmi u suvremenima govorima Zadrana u određenoj mjeri opstali i dobro su prihvaćeni pa stoga mogu poslužiti kao potencijalno polazište budućim učenicima talijanskoga jezika.

Prema Sočanac (2002), pojedini su romanski elementi, osim u području Dalmacije, poznati i u drugim krajevima Hrvatske, a Marković (2012) pojašnjava da je u očuvanju romanizama svoju ulogu odigrao i standardni hrvatski jezik koji je uključio više romanizama nego čakavizama. Alujević Jukić (2012) utvrdila je visok stupanj prepoznavanja i korištenja hrvatsko-talijanskih srodnica kod splitskih sudionika.

6. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Cilj je ovoga istraživanja utvrditi stupanj razumijevanja hrvatsko-talijanskih srodnica koje mogu dovesti do pozitivnoga jezičnog prijenosa pri prvom susretu ili u formalnome učenju talijanskoga jezika kod skupine zadarskih srednjoškolskih učenika koji nisu formalno učili ni jedan od romanskih jezika. Istraživačka pitanja koja su motivirala ovo istraživanje odnose se na stupanj razumijevanja i učestalost upotrebe hrvatsko-talijanskih srodnica⁶ visoke pojavnosti u standardnome talijanskom jeziku kod zadarskih srednjoškolskih učenika. Na temelju dosadašnjih istraživanja, pretpostavljeno je da će da će sudionici imati visok stupanj razumijevanja istraživanih leksema, kao i da će ih često koristiti u svakodnevnoj komunikaciji.

⁵ Valja naglasiti da se radi o općemu postotku jer razlika ovisi i o semantičkome polju (Marković, 2012, 2019).

⁶ U korpusu romanizama pretežno su prisutni mletacizmi, no zbog leksičke sličnosti, odnosno samo ponekih fonoloških ili morfoloških razlika, mogu se smatrati talijanskim srodnicama.

7. Opis sudionika istraživanja

Po isključenju sudionika koji nisu odgovarali unaprijed zadanim kriterijima, u istraživanju je sudjelovalo 30 srednjoškolskih učenika trećih razreda zadarske gimnazije Jurja Barakovića (spol: 22 Ž, 8 M) prosječne dobi $M = 17$ godina (Tablica 1). Uzorak ovoga istraživanja čine samo oni učenici koji nisu bili izloženi romanskim jezicima u formalnomu kontekstu i u kontekstu uže obitelji te koji imaju neprekinuti boravak na području grada Zadra ili njegove okolice od prve godine života.

	f
M	8
F	22
UKUPNO	30
PROSJEČNA DOB	17

TABLICA 1. Opis sudionika istraživanja ($N = 30$)

8. Opis instrumenta

Za potrebe istraživanja izrađen je instrument u obliku anketnoga upitnika koji se sastoji od dva dijela. Prvi dio usmjeren je na razumijevanje hrvatsko-talijanskih srodnica i učestalost njihove primjene u svakodnevnoj komunikaciji, a drugi se odnosi na biografske podatke.

Polazište u odabiru 60 ciljnih riječi bila su djela *Od Foše do Atlantide (moja Stoše!)* i *A di smo sad, moja Stoše?*, a odabrane su one riječi koje udovoljavaju kriterijima pojavnosti u ciljnome jeziku i jednostavnosti učenja (Laufer i Nation 2012). Kako bi se zadovoljio kriterij visoke pojavnosti u ciljnome jeziku, odabrani su isključivo leksemi hrvatskoga govora Zadrana koji čine dio osnovnoga vokabulara talijanskoga jezika u jednojezičnomu rječniku *lo Zingarelli*. Kako bi se zadovoljio kriterij jednostavnosti, odabrane su talijansko-hrvatske srodnice koje su zadovoljile kriterije ortografske sličnosti (Kondrak 2001) i semantičke podudarnosti (Ard i Homburg 1992). Po određivanju ortografske sličnosti na skali koja polazi od 0 do 1, prihvaćena su samo ona rješenja koja iznose najmanje 0,5. Kriterij semantičke sličnosti razmatra bliskost značenja u dvama jezicima pri čemu vrijednost 1 odgo-

vara istomu značenju u jednojezičnim rječnicima dvaju istraživanih jezika dok se 5 odnosi na lažne prijatelje. U ovomu su radu prihvaćene samo vrijednosti 1 i 2, a konzultirani rječnici su *lo Zingarelli, Hrvatski jezični portal, Rječnik romanizama* (Marković, 2019) i *Rječnik bibinjskoga govora* (Šimunić, 2003). Iznosimo zbog prostorne ograničenosti primjer 20 srodnica sa stupnjem ortografske sličnosti i semantičke podudarnosti u Prilogu 2, a konačan popis 60 srodnica koje su zadovoljile sve zadane kriterije nalazi se u Prilogu 3.

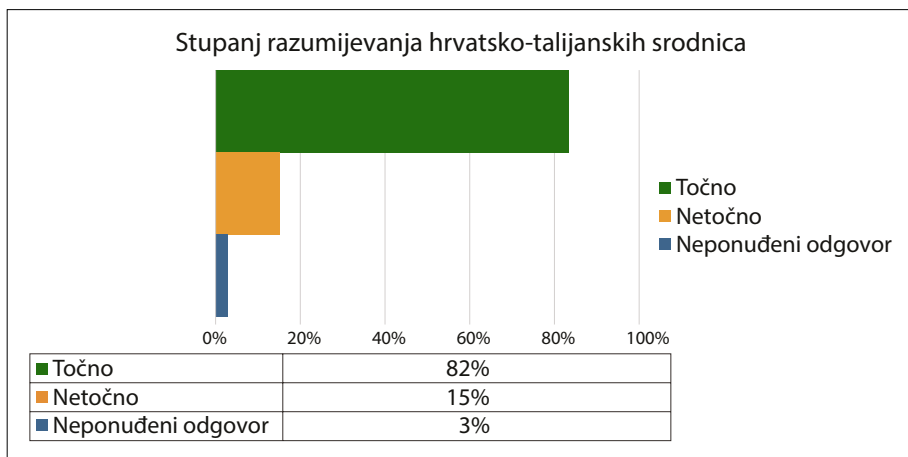
Razumijevanje odabranih riječi provjereno je testom višestrukoga odabira prema smjernicama Nation i Beglar (2007). Učestalost upotrebe istražena je prilagođenom ljestvicom (Alujević Jukić 2012), a ponuđeni su odgovori *često i rijetko i/ili nikad*.

9. Prikaz i rasprava rezultata istraživanja

Provedeno istraživanje imalo je za cilj provjeru stupnja razumijevanja i učestalost upotrebe odabranih hrvatsko-talijanskih srodnica kod zadarskih srednjoškolskih učenika.

10. Razumijevanje hrvatsko-talijanskih srodnica

Utvrđeno je da zadarski srednjoškolski učenici mogu uspješno odrediti značenje 82 % (N = 1473) hrvatsko-talijanskih srodnica prisutnih u suvremenomu govoru grada Zadra. Nisu uspješno odredili značenje kod 15 % ponuđenih leksema (N=278) (Slika 1).

SLIKA 1. *Stupanj razumijevanja hrvatsko-talijanskih srodnica kod zadarskih srednjoškolaca*

Premda je korpus istraživanih riječi u ovom radu usmjeren samo na riječi visoke pojavnosti u suvremenome talijanskom jeziku koje su ujedno i talijansko-hrvatske srodnice, rezultat je usporediv s onim koji je dobila Marković (2012) u pogledu poznavanja romanizama kod mlađe populacije koja koristi romanizme u većoj mjeri nego dijalektalne čakavske termine.⁷ Autorica je pojasnila kako su se romanski leksički elementi održali dulje u odnosu na čakavštinu zbog prestiža talijanskoga, odnosno mletačkoga idioma u odnosu na čakavizme kojima su se služili manje prestižni članovi društva, a važnu je ulogu odigrao i nadregionalni karakter istraživanih posuđenica. Vidljivo je kako vrijedi isti trend u pogledu talijanizama i u ovome istraživanju provedenom s odmakom od gotovo dva desetljeća. U očuvanju istraživanih leksema zasigurno je pomogla i raširenost pojedinih jedinica izvan Zadra i dalmatinske regije, kako to komentira Sočanac (2002), te njihov ulazak u standardni hrvatski jezik (Marković 2012).

⁷ U sadašnjemu su istraživanju sudjelovali samo srednjoškolci u dobi od 17 godina jer su u dostatnoj mjeri bili izloženi istraživanima govornima Zadranu, a ujedno su već i upoznati s raznim strategijama učenja koje im pomažu u ovladavanju inih jezika (Ringbom 2007). Marković (2012) je u svojem istraživanju u mladu generaciju uvrstila sudionike u dobno rasponu od 18 do 45 godina.

11. Upotreba hrvatsko-talijanskih srodnica

Istraživanjem učestalosti upotrebe hrvatsko-talijanskih srodnica (Slika 2) utvrđeno je da se zadarski srednjoškolci često služe s 45 % ponuđenih leksema, dok čak 55 % istraživanih srodnica primjenjuju rijetko i/ili nikad.

SLIKA 2. Učestalost upotrebe hrvatsko-talijanskih srodnica kod zadarskih srednjoškolaca

Ovaj je rezultat pomalo neočekivan s obzirom na visok stupanj razumijevanja hrvatsko-talijanskih srodnica kod zadarskih srednjoškolaca, ali rezultati su usporedivi sa zaključcima rastućega broja istraživača o nestajanju određenih jezičnih elemenata iz lokalnih govora (npr. Hraste 1964; Šimunković 1989; Marković 2012, 2019; Tolić i Šimunić 2022). Pretpostavka o visokome stupnju upotrebe hrvatsko-talijanskih srodnica postavljena je s obzirom na rezultate istraživanja koje je dobila Alujević Jukić (2012). Naime, autorica je utvrdila daleko višu stopu upotrebe istraživanih splitskih leksema (94 %) nego je to u našem, zadarskom slučaju.⁸ U interpretaciji dobivenih rezultata valja naglasiti kako su sudionici splitskoga istraživanja također bili srednjoškolske dobi iz grada Splita i njegove

⁸ Budući da je Alujević Jukić (2012) u svojem istraživanju koristila četverostupanjsku skalu odgovora, za potrebe usporedbe s dobivenim rezultatima, odgovori sudionika njezina istraživanja sažeti su u dvije kategorije pa su odgovori «ponekad» (45 %) i «često» (49 %) postali «često» (94 %).

okolice koji nisu formalno učili druge romanske jezike, a istraživane su srodnice bile ponuđene bez konteksta što je moglo dodatno otežati njihovo prepoznavanje u odnosu na zadarske sudionike kojima je bio ponuđen nedefinirajući kontekst. Iz toga proizlazi da je u interpretaciji rezultata dobivenih u ovome istraživanju potrebno uvažiti povijesna i posljedično identitetska pitanja zadarskih stanovnika koji su u ne tako davnoj povijesti bili suočeni s izrazitim promjenama u pripadnosti i strukturi gradskoga stanovništva, što nije bio slučaj u drugim dalmatinskim gradovima.

12. Zaključak

Istraživanjem predstavljenim u radu utvrđen je visok stupanj razumijevanja hrvatsko-talijanskih srodnica zadarskih srednjoškolaca. Korisnost je hrvatsko-talijanskih srodnica višestruka, a posebice je značajna mogućnost njihove primjene u početnim stadijima učenja standardnoga talijanskog jezika. Rezultati predstavljenoga istraživanja ukazuju na mogućnost primjene istraživanoga korpusa u nastavi u svrhu lakšega ovladavanja talijanskim jezikom kod zadarskih srednjoškolaca. Primjena značenjski i ortografski odgovarajućih srodnica može poslužiti kao polazište u pripremi nastavnih jedinica i nastavnih materijala na talijanskom jeziku s posebnim naglaskom na leksičke parove koji se temelje na prepoznavanju lokalnih govora grada Zadra i njegove okolice. Ovo je istraživanje ponudilo tek početni uvid u potencijalnoj primjeni talijansko-hrvatskih srodnica u nastavi talijanskoga jezika, no smatramo kako bi opsežniji uzorak zadarskih srednjoškolaca omogućio iscrpnije odgovore o prepoznavanju, primjeni i aplikaciji istraživanih leksema u nastavi. Budući da su pojedini romanski elementi stekli nadregionalni karakter (Marković, 2019), bilo bi svrsishodno provjeriti njihovo razumijevanje u drugim hrvatskim regijama kako bi se utvrdile mogućnosti primjene istraživanoga korpusa u nastavi talijanskoga jezika diljem Hrvatske.

Premda su gubitci u lokalnim govorima zabilježeni u brojnim istraživanjima, njihovo je očuvanje moguće kroz razne vidove bilježenja jezičnih obilježja. Jedan je od načina proveo u djelo profesor Živko Nižić, koji je svojim živopisnim dijalozima pokrenuo i još jedan proces, a to je oživljavanje zadarskoga govora. Njegove sadašnje i prošle varijante sada žive i glasno odjekuju s kazališnih dasaka te prenose novim generacijama Zadrana lokalnu jezičnu kulturu.

BIBLIOGRAFIJA

- ALUJEVIĆ JUKIĆ, Marijana. 2012. *Učinak prisutnosti talijanizama u splitskome čakavskom govoru na inicijalno razumijevanje vokabulara talijanskoga kao stranoga jezika*. Neobjavljena doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- ARD, Josh i Taco HOMBURG. 1992. *Verification of language transfer* u Susan Gass i Larry Selinker (ur.) *Language transfer in language learning: Revised edition*. Amsterdam: John Benjamins Publishing. 47–70.
- BALBONI, Paolo E. (2019). *Didattica dell'italiano come lingua seconda e straniera*. Torino: Loescher Editore.
- BARTOLI, Matteo. 2000. *Il Dalmatico*. Alberto Duro (ur.). Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana.
- BROZOVIĆ, Dalibor. 1975-76. *O suvremenoj zadarskoj miksoglotiji i o njezinim društveno-povijesnim i lingvističkim pretpostavkama* u *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 14/15: 49–63.
- COSTA, Albert, Alberto CARAMAZZA i Nuria SEBASTIÁN-GALLÉS. 2000. *The cognate facilitation effect: implications for models of lexical access* u *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 2000, 26.5. 1283–1296.
- DE GROOT, Annette. 2011. *Language and cognition in bilinguals and multilinguals: An introduction*. Hove: Psychology press.
- DIJKSTRA, Ton, Koji MIWA, Bianca BRUMMELHUIS, Maya SAPPELLI i Harald BAAYEN. 2010. *How cross-language similarity and task demands affect cognate recognition* u *Journal of Memory and language*. 62(3). 284–301.
- PAVLIČEVIĆ-FRANIĆ, Dunja. 2006. *Jezičnost i međujezičnost između sustava, pod-sustava i komunikacije* u *LAHOR*. 1(1). 1–14.
- HALL, Christopher. 2002. *The automatic cognate form assumption: Evidence for the parasitic model of vocabulary development* u *IRAL*. 40(2). 69–87.
- HELMS-PARK, Rena i Vedran DRONJIC. 2016. *Crosslinguistic lexical influence: Cognate facilitation* u Rosa Alonso Alonso (ur.) *Crosslinguistic influence in second language acquisition* (Vol. 95). Bristol: Multilingual Matters. 71–92.
- HRASTE, Mate. 1964. *O govoru Zadra i okolice* u Jakša Ravlić (ur.) *Zbornik Zadar*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- JARVIS, Scott i Aneta PAVLENKO. 2008. *Crosslinguistic influence in language and cognition*. London: Routledge.

- JELASKA, Zrinka. 2005. *Ovladavanje drugim jezikom* u Jelaska i sur. (ur.) *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada. 88–108.
- JELASKA, Zrinka. 2007. *Ovladavanje jezikom: izvornojezična i inojezična istraživanja* u *Labor*, 1(3), 86–99.
- KONDRAK, Grzegorz. 2001. *Identifying cognates by phonetic and semantic similarity* u *Second Meeting of the North American Chapter of the Association for Computational Linguistics*. Pittsburgh: Association for Computational Linguistics. 103–110.
- KURIKULUM ZA NASTAVNI PREDMET TALIJANSKI JEZIK ZA OSNOVNE ŠKOLE I GIMNAZIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ (2019). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_01_7_142.html (preuzeto 10. ožujka 2024. godine).
- LAUFER, Batia i Paul NATION. 2012. *Vocabulary*. u Susan Gass i Alison Mackey (ur.) *The Routledge handbook of second language acquisition*. London i NY: Routledge. 163–176.
- MARKOVIĆ, Irena. 2012. *Jezični utjecaji i promjene u suvremenom govoru Zadra* u *Croatica et Slavica Iadertina*, 8/2. 313–335.
- MARKOVIĆ, Irena. 2019. *Govori grada Zadra s rječnikom romanizama*. Zagreb – Zadar: Hrvatska sveučilišna naklada.
- MEDVED KRAJNOVIĆ, Marta. 2010. *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*. Zagreb: Leykam International.
- NIŽIĆ, Živko. 2012. *Od Foše do Atlantide (moja Stoše!), Stoše od Foše (adaptacija Kate Kapuralice Vlabe Stullija)*. Zadar: Sveučilište u Zadru – Hrvatsko narodno kazalište Zadar.
- RINGBOM, Håkan. 2007. *Cross-linguistic similarity in foreign language learning* (Vol. 21). Bristol: Multilingual Matters.
- RINGBOM, Håkan. 2016. *Comprehension, learning and production of foreign languages: The role of transfer* u Rosa Alonso Alonso (ur.) *Crosslinguistic influence in second language acquisition* (Vol. 95). Bristol: Multilingual Matters. 38–52.
- SOČANAC, Lelija. 2002. *Talijanizmi u hrvatskome jeziku* u *Suvremena lingvistika*. 53(1-2). 127–142.
- SOČANAC, Lelija. 2004. *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri. S rječnicima talijanizama u standardnom hrvatskom jeziku i u dubrovačkoj dramskoj književnosti*. Zagreb: Globus.
- ŠIMUNIĆ, Božidar, 2003. *Rječnik bibinjskoga govora*, Zadar, Ogranak Matice Hrvatske.

- ŠIMUNKOVIĆ, Ljerka. 1989. *Romanizmi u dalmatinskim urbanim govorima u Književni jezik*. 18(3). 173–176.
- TOLIĆ, Karmen i Loreta ŠIMUNIĆ. 2022. *La terminologia vitivinicola tra le due sponde dell'Adriatico* u Ljiljana Banjanin, Andrijana Jusup Magazi i Persida Lazarević Di Giacomo (ur.) *Il vino nella cultura e nella religione sulle due sponde dell'Adriatico*. Alessandria: Edizioni dell'Orso. 97–114.
- ZINGARELLI, Nicola. 2021. *Lo Zingarelli: vocabolario della lingua italiana*. Mario Cannella, Beata Lazzarini e Andrea Zaninello (ur.) Bologna: Zanichelli.

PRILOG 1.

U Sceni III autor se koristi standardnim i nestandardnim jezičnim varijantama kako bi jasno naznačio razliku između došljakinje i lokalnoga stanovništva. Naime, Dora govori standardnim hrvatskim jezikom dok Šime, Mimi i Notajo govore lokalnim zadarskim govorom ispunjenim talijanizmima ili mletacizmima te brojnim kalkovima i posuđenicama.

SCENA III.

Gostionica – “Šije šete” – Šime, Mimi, Notajo. (Ulazi Dora, sjedne. Izvadi kutiju i briše je; svi zure u nju).

MIMI: (U ulozu konobara) Dobro arivali u najboju tavernu na škoju, a i šire. Oćete li što, šinjora? U ovoj konobi je sve di prima qualità, perfino i arija.

DORA: (Sprema pažljivo kutiju) Hoću, hoću, sendvič i malo pivo.

NOTAJO: Što sangvič i malo pivo? Oli Van je ki umra? Ne daj Bože! (Grom i bljesak).

DORA: Moglo je puno njih umrijeti i još može i to od gladi i siromaštva, ali spasila ih je ova kutija. Ne samo njih nego i svih nas, da ne moramo zubala na policu.

ŠIME: Kako more bokun kašetice šalvat svih nas? (Smije se) I me i Stošu i Mimija i Notaja, nas more šalvat samo domišana vina. (Svi se smiju).

MIMI: Ma, šinjora šesna, ako smin biti kurijožast, kako se zovete?, koja Vas je kalamita namirila na ovi blaženi škoj?, a i Šime bi tija znat, jušto Šime?

ŠIME: A je, je! (Ljubi joj ruku i skameni se kao da ga je udario grom).

DORA: Nisam vam ja baš kao obično ljudsko biće, ja sam vam... ne smijem još reći, doći će vrijeme i za to, ali mogu vam reći moje ime. Zovem se DORA de

PAN. U jednoj drugoj zemlji su me dobro zapamtili, tamo sam napravila što sam naumila i sad sam ovdje da vas spasim. Moj posao još nije završen. Moram još nešto provjeriti.

ŠIME: (Dora ga takne, on se otkoči) Ajme, di san bi, što se kuva? Što je u điru?

MIMI: Vidi, vidi, svete mi madonine, ovo je mirakul od peršone. Inkantala je Šimu ka' domižana vina. Recite, je l' Van ja mogu pomoć, ja sam Van ovdje čovik od rišpeta i intelidence, svi me ništo tribaju i svima na svoj mod pomognen, ja san Van Mimiajuto.

ŠIME: Je, je, ako triba koga imbroljat, fatigat falše karte i na tuđe se intaulat uz ašištenču Notaja, ladro od lupeža.

MIMI: Muči, Šime, pjanduro, i ti ćeš doći na red ako sotona da meni brevet i za te.

DORA: (Misteriozno) Pomalo, dovraga i žurba. Moram prije nešto točno izmjeriti, bit sigurna, doznati i tu zaključati nesreće ove zemlje.

ŠIME: Djaval me odni ako što kapin. Zaprečat, izmirit..., cili škoj se more primirit za uru od reloja. Ala još jedan kvartin, nikako mi se grlo osušilo.

PRILOG 2.

Br.	Riječ	Ortografska sličnost	Semantička podudarnost
1.	Beleca	0,6	1
2.	Bićerin	0,5	1
3.	Butiga	0,6	1
4.	Dišpet	0,6	1
5.	Dižgracija	0,7	2
6.	Dota	0,8	1
7.	Drito	0,8	1
8.	Đardin	0,6	1
9.	Đirati	0,5	2
10.	Falšo	0,8	2
11.	Fermati	0,7	1
12.	Finiti	0,7	1
13.	Finta	1	1
14.	Forca	0,8	1
15.	Furba	0,6	1
16.	Kurioža	0,7	1
17.	Kužina	0,8	1
18.	Lušo	0,6	1
19.	Marenda	0,9	1.
20.	Mašina	0,6	1

PRILOG 3.

Br.	Riječ	Br.	Riječ
1.	Butiga	2.	Frut
3.	Dišpet	4.	Štorija
5.	Vižitati	6.	Kurioža
7.	Fermati	8.	Šoldi
9.	Marenda	10.	Finta
11.	Šorta	12.	Mašina
13.	Beleca	14.	Forca
15.	Dižgracija	16.	Spiza
17.	Kužina	18.	Molati
19.	Drito	20.	Lušo
21.	Škuro	22.	Kampanel
23.	Dota	24.	Manča
25.	Navigati	26.	Furba
27.	Porat	28.	Ofenditi (se)
29.	Škatula	30.	Meritati
31.	Đirati	32.	Šimija
33.	Kamara	34.	Pegula
35.	Mirakul	36.	Skuža
37.	Škvadra	38.	Mižerija
39.	Rikuperati (se)	40.	Štraca
41.	Đardin	42.	Intenditi (se)
43.	Kalati	44.	Kašeta
45.	Nono	46.	Bićerin
47.	Finiti	48.	Feta
49.	Švora	50.	Partiti
51.	Durati	52.	Arija
53.	Kvarat	54.	Ridikul
55.	Altroke	56.	Muraj
57.	Falš	58.	Vešta
59.	Kontati	60.	Kantati

Razumijevanje hrvatsko-talijanskih srodnica u djelima *Od Foše do Atlantide (moja Stoše!)* i *A di smo sad, moja Stoše?*

Ovaj rad usmjeren je na istraživanje srodnih talijansko-hrvatskih riječi prisutnih u govorima grada Zadra koje su odabrane na temelju djela profesora Živka Nižića prema unaprijed postavljenim kriterijima. Analizirani leksemi rezultat su povijesnih zbivanja na obalnomu području sadašnje Republike Hrvatske. Dosadašnja istraživanja (npr. Costa, Caramazza e Sebastián-Gallés, 2000; Hall 2002; Dijkstra e altri 2010; Alujević Jukić 2012) potvrdila su korisnost srodnica u ovladavanju stranima jezicima. Slijedom navedenoga, ovo se istraživanje usmjerilo na analizu stupnja razumijevanja i učestalosti korištenja talijansko-hrvatskih srodnica kod zadarskih srednjoškolskih učenika.

KLJUČNE RIJEČI: zadarski srednjoškolski učenici, razumijevanje, talijansko-hrvatske srodnice, govori grada Zadra, Stoše

La comprensione delle parole imparentate croato-italiane nelle opere del professor Živko Nižić

Il presente contributo indaga le parole imparentate croato-italiane presenti nelle parlate di Zara e ricavate dalle due opere del professor Živko Nižić in base a criteri prestabiliti. I lemmi analizzati sono il risultato degli avvenimenti storici attribuibili alla zona costiera dell'attuale Repubblica di Croazia. Ricerche già condotte (ad es. Costa, Caramazza e Sebastián-Gallés, 2000; Hall 2002; Dijkstra e altri 2010; Alujević Jukić 2012) confermano l'utilità delle parole imparentate nell'apprendimento delle lingue straniere. Alla luce di quanto sopra esposto, la presente ricerca si propone di analizzare il grado di comprensione e la frequenza d'uso delle parole imparentate croato-italiane tra gli allievi delle scuole superiori di Zara.

PAROLE CHIAVE: allievi delle scuole superiori, comprensione, parole imparentate italo-croate, parlate di Zara, Stoše

Croatian-Italian Cognates Comprehension in the Literary Works of Professor Živko Nižić

This research paper addresses Croatian-Italian cognates present in the speeches of Zadar. The lexical units were chosen from the two literary works of professor Živko Nižić according to the pre-established criteria. The analysed lexemes have emerged as a result of historical interplays in the coastal area of present-day Republic of Croatia. Previous research (e.g. Costa, Caramazza and Sebastián-Gallés, 2000; Hall, 2002; Dijkstra et al., 2010; Alujević Jukić, 2012) has confirmed the advantages of the cognates in foreign language learning. Therefore, this paper delved into the cognates comprehension. The research questions that motivated the study focus on the level of understanding and frequency of use of Croatian-Italian cognates among Zadar high school students.

KEY WORDS: high school students, comprehension, Italian-Croatian cognates, speeches of Zadar, Stoše